

Kiadványok

Irodalom- és művelődéstörténeti kiadványok Szegeden

A József Attila Tudományegyetem magyar irodalmi tanszékeinek *Acta* sorozata, és az I. sz. Magyar Irodalomtörténeti Tanszéken készült *Adattár* kötetek.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum

A sorozat immár harminc esztendő. Első kötete 1955-ben jelent meg, igaz, akkor még a nyelvészekkel közösen írt és szerkesztett kiadványként. A harmadik szám már csak az *irodalmi* kutatómunka helyi eredményeiről kívánt számot adni, s végül az ötödik az, amelyik a *magyar irodalmat* tünteti fel címlapján. A folyamatossághoz azonban nem fér kétség: az első számokban már jelentkezett, s ma is rendszeresen publikáló munkatársak, a feldolgozott részkérdésekből mintegy folytatásokban kirajzolódó kutatási program (sőt, nemegyszer egész monográfia) mellett leginkább az bizonyítja a kontinuitást, hogy a helyi kiadású sorozat a szegedi tanár-kutatóknak adott mindig is közvetlen fórumot. Ez azonban mégsem jelentette azt, hogy a kiadványokban csak az egyetemi oktatók közölték volna legújabb kutatási eredményeiket. A tudományos vizsgálódás alapfeltétele a szélesebb szakmai közvélemény figyelme s ítélete. Ezért nyilvánvaló, hogy a szerkesztők – csaknem az első számoktól kezdve – rendszeresen számítanak a külső, más hazai, vagy éppen külföldi műhelyek újabb tudományos eredményeire is. A szerzőgárda ilyen kiszélesítése igen biztatóvá vált az utóbbi években, ám az *Acta* sorozatnak a tudományos életben való folyamatos jelenlétét valószínűleg mindig is gátolni fogja meghatározott, s tagadhatatlanul számos előnyt biztosító jellege: példányszáma, az impresszum szerint, általában 250 volt (néhány esztendője 500-ra emelkedett), így terjesztése csak szűkebb körben képzelhető el. A kényszerűen körülhatárolt terjesztési lehetőséget minden bizonnyal tágitja azonban, hogy 1956 óta *Irodalomtörténeti dolgozatok* sorozatcímmel számozott *separatum* készül minden tanulmányról, így a szerző ismertetheti munkáját – ha nem is mindig kötetben – a szélesebb szakmai olvasótábor előtt.

E harminc esztendő tudományos termése mennyiségileg sem kicsiny: huszonöt kötet és közel kettőszázötven nyomdai ív. Az eltelt idő, a szerzők s tanulmányaik száma feltétlenül megengedné, hogy a sorozat történetét izgalmasnak és termékenynek tűnő szempontok szerint is feldolgozzuk, tisztázva például az itt közölt előtanulmányok nyomán az azóta már több kötetes tudományos program alapvetését és fejlődését, vagy kiemelve egyes témák feldolgozásának változó módszereit. Ehelyütt azonban szerényebb a szándék: a csábító igényesebb feldolgozási lehetőségeket mellőzve most

csak azt célszerű hangsúlyozni, hogy az *Acta* sorozat műhelymunkát tükröz immár három évtizede. Hetvennél több szerző kapott publikálási lehetőséget eközben, s csaknem húszan kettőnél többször is szerepeltek már. E szélesebb szerzőgárdát természetesen a generációváltás is magyarázza – időközben többen elhagyták a szegedi egyetemet, néhányan sajnos mindörökre –, ám legfontosabb oka mégis az, hogy a szerkesztők rendszeresen foglalkoztatnak külső munkatársakat. A legtöbbet szereplő szerzők azonban szegediek. Ez a statisztika mégsem tudományos mérce, csak tanulságos, mint ahogy az is rendkívül tanulságos – jóllehet szintén nem értékmérő –, hogy milyen ki-tüntetett témák szerepeltek legtöbbször a kiadványban. A címben is előforduló hi-vatkozás szerint kétségtelenül *Juhász Gyula* alakja és tevékenysége az, amelyet a leg-markánsabb kutatási program rajzol körül. Költői és publicisztikai tevékenységének, magatartása motivációinak föltárása azért kaphatott itt kiemelt szerepet – tiznél több évfolyamban szerepelnek *Juhász-dolgozatok* –, mert összes műveinek kritikai kiadása is az elmúlt évtizedekben indult meg éppen szegedi tudósok legfőbb részvételével.

A helyi irodalmi és kulturális élet, a szegedi írók *Dugonics András*tól *Móra Ferenc*ig, a szegedi publicisztika és írói csoportok érthetően nagy figyelmet kaptak. Pars pro toto jelezheti ezt az első szám első tanulmányának kezdő mondata: „Tömör-kény, Juhász Gyula, Móra ... Szegednek fényes csillagi!” Ez az első szám – *Acta Uni-versitatis Szegediensis Sectio Philologica 1955. Nyelv és irodalom I. Szeged, 1955* – Baróti Dezső és Mészöly Gedeon szerkesztésében jelent meg, s a munkatársak *Mészöly Gedeont* köszöntötték vele hetvenötödik születésnapján. Maga Mészöly írta az első mondatában idézett tanulmányt *Juhász Gyula darvadozása és Petőfi rónája* címmel. E szám nyolc tanulmánya kétnyelvű, német és orosz rezümével van ellátva, jelezve ezzel, hogy a szerzők a nemzetközi tudományos élet figyelmére is számot tartanak. A kötetet Mészöly Gedeon tudományos munkásságáról készült 240 tételes bibliográ-fia zárja. *A Nyelv és irodalom II.* a következő évben, 1956-ban jelent meg, nyelvészeti, magyar és világirodalmi tanulmányokkal, ám újabb, a későbbiek során egyre sűrűbben szereplő rovattal, a *Kisebb közleményekkel*. A szerkesztők ugyanazok voltak: Baróti Dezső és Mészöly Gedeon. Az első kötet, mely a nyelvészektől különválva immár csak az irodalom kutatásának helyi eredményeiről ad számot, 1958-ban jelent meg, címlap-ján két esztendő termését jelezve: *Acta Universitatis Szegediensis Sectio Litteraria 1957–58. Irodalom. Szeged, 1958.* Szerkesztői: Koltay Kastner Jenő, Halász Előd és Király István. Egy nagyobb Foscolo-tanulmány első része, valamint Raimund hazai pályaszakaszát bemutató elemzés után hat magyar irodalmi érdekű írás olvasható. E hat tanulmány közel négyszáz évet fog át, az ifjú Rimaytól az akkor már öt kötetes Simon Istvánig. *Keserű Bálint, Kovács Sándor (Iván), Nacsády József és Kiss Lajos* írásai példáját adják későbbben is követett tudományos terveiknek: Keserű Bálint az MTA kéziratárának dokumentumai alapján a legkorábbi Rimayra vonatkozó okmányt vallatja, s figyelmeztet a költőnek ecsedi Báthory István országbíróhoz való kapcsola-tára, Kovács Sándor Szepsi Csombor Márton prózastílusát vizsgálva az alcímben is jel-zi: *Mutatvány egy készülő nagyobb Csombor-dolgozatról*. Nacsády József szintén ki-egészíti a címet: *A szegedi parasztnovella keletkezése (Részlet egy készülő tanulmány-ból)*, Kiss Lajos pedig később kötetbe is gyűjtött kritikai írásaival jelzi az esztéta folya-matos figyelmét. Azért fontos ezt hangsúlyozni, mert később is, de már az első számok tanulmányaiban is kirajzolódik az egyéni, vagy éppen az együttdolgozást igénylő tudo-

mányos program: a Szegeden készülő *Adattár* 8. kötete például épp a Keserű Bálint által többször is középpontba állított ecsedi Báthory István írásait tartalmazza, míg a „nagyobb Csombor-dolgozat” az összes művek kritikai kiadásának bevezetőjeként jelent meg 1968-ban egy akkor új sorozat, a Régi Magyar Prózai Emlékek első kötetében. A kontinuitás tehát nem csupán az *Actá*ban közölt tanulmányok között nyilvánvaló, hanem az itt megfogalmazott programok, tanulmányrészek ki is vezetnek innen, ám a nagyobb tanulmányok, több kötetes sorozatok megértéséhez feltétlenül kívánatos az *Acta* köteteit is átlapozni. Egy nem nehezen talált újabb példa erre: Horváth Károly A felvilágosodás korának irodalmi irányzatai a közép–keleteurópai irodalomban című dolgozatát a francia kiadástól eltérően úgy dolgozta át, hogy igyekezett „érvényesíteni az előadást követő vita eredményeit is, részben beledolgozva a szövegbe a felszólaló nevének említésével, részben a lábjegyzetekben”. (Tomus XII. Szeged, 1972. 47.)

Az újabb, most már végleges című sorozat új sorszámozással 1961-ben indul, címlapján ismét két esztendő fogva át: *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum Tomus I. (1960–1961) Szeged, 1961.* Az azóta megjelent kötetek ezt a számot folytatják (nyomdában van már a XX. kötet). A szerkesztők ezúttal: Király István és Tóth Dezső. A kiadvány sajnos már 1955-ös száma óta hosszú időre lemondott az idegen nyelvű összefoglalásokról, ám új, *Beszámolók* című rovattal jelentkezett: a bölcsészdoktori értekezésekről, a tudományos diákköri dolgozatokról, s az akkori Irodalomtörténeti Intézetben készült szakdolgozatokról ad rövid, de igen igényes elemzéssel ellátott fölsorolást.

A következő szám (*Tomus II.*) 1962-ben jelent meg, már Szauder József szerkesztésében. Szauder négy kötetet szerkesztett 1965-ig. Nyilvánvaló volt az az igénye, hogy az irodalomtörténészek tudományos híradója évente adjon számot a kutatómunka eredményeiről, így ezek a kötetek a megszokottnál karcsúbbak: a *Tomus IV. Szeged, 1964* például mindössze két és negyed ív terjedelmű. Éppen ebben olvasható viszont Kovács Sándor Ivánnak az a dolgozata, amely későbbi kutatói és folyóirat-szerkesztői pályáját is előlegezi. A legújabbkori eseményekkel foglalkozik A „Fórum” szerepe felszabadulás utáni irodalmunk tükrében című tanulmányában.

A *Tomus VI. Szeged, 1966.* már Horváth Károly és Tamás Attila szerkesztésében jött ki a nyomdából. Horváth Károly az I. számú, Tamás Attila pedig a II. számú Magyar Irodalomtörténeti Tanszék vezetője volt. A kötetet Keserű Bálintnak az akadémiai kézikönyv második kötetének kéziratához készült rendkívül – tőle szokatlanul – szenvedélyesen vitázó tanulmánya nyitja, s itt olvasható Ilia Mihály példamutató – a sorozat egyik későbbi számában folytatott – elemzése Az ős Kajánról. A hetedik kötetből ismét változnak a szerkesztők, 1967-ben már Csukás István szerepel Horváth Károly mellett. A II. számú Magyar Irodalomtörténeti Tanszék új vezetője a kezdeti számokban még nem, de később egyre inkább a XIX. századi magyar írók s politikusok nemzetiségi politikája felé fordul: 1973-ban a sorozat első *supplementumában* Jókai és a nemzetiségek címmel közöl nagy tanulmányt, majd a következő számokban elemzi Ady, Vajda János, Kemény, Jósika, Madách és Eötvös nemzetiség-szemléletét.

A *Tomus VIII. Szeged, 1968.* Keserű Bálint újabb tanulmányát is hozza, amely megintcsak az I. sz. Magyar Irodalomtörténeti Tanszéken tervezett, s később nemzetközi kutatógárdával beindított programot jelez: „a szegedi egyetemen készülő pe-

regninációs dokumentumgyűjtemény előkészítő munkálatai"-ról beszél. Ennek a munkának azóta *Adattár* kötetet is köszönhetünk, s már bizonyosak lehetünk benne, hogy nem folytatás nélkül.

A IX. kötet után (1969) egy esztendeig nem jelent meg *Acta*. A következő összevont szám (*Tomus X–XI. Szeged, 1971.*) teljes terjedelmében a régi magyar irodalom kutatóié volt. A korábbi számok *Kisebb közlemények* rovatai már a Herepei-cikkekből párhuzamosan készülő *Adattár* sorozatot is szolgálták, ezúttal viszont huszonegy szerző kívánt tisztelni az 1970-ben elhunyt Herepei János emléke előtt. A közlemények főleg dokumentum-jellegűek voltak, „melyeknek ugyanaz a tárgya, mint Herepei János legfontosabb munkáinak (például az *Adattár* három kötetének): irodalom- és kultúrhistóriánk egyre sokoldalúbban föltáruló korszaka – a XVI. század végétől a XVIII. elejéig”. A szerzők Herepei barátai és tisztelői voltak: hazaiak, külföldiek, tudósok és diákok. Ez a kötet jelezte már a néhány év múlva megtörténő szétválást: az *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum XIV.* számától (1976) a régebbi és az újabb magyar irodalommal foglalkozók külön kötetekbe gyűjtik tanulmányaikat. Az 1973-as szám (*Tomus XIII.*) még közös volt, a szegedi reneszánsz-ülésszak előadásainak szövegei és a régi magyar tárgyú *Kisebb közlemények* mellett még szerepel Vörös László tanulmánya. Az esztétikai valóságfogalom néhány vitás kérdéséről, ám ezután négy kötet teljes egészében az újabb magyar irodalom kérdéseivel foglalkozott. Ekkor jelentkeztek először ezen a fórumon a tanszék fiatalabb munkatársai is: Baranyai Zsolt vagy Szigeti Lajos, akinek itt megjelent József Attila-tanulmányai országos visszhangot kaptak. Az eddig megjelent utolsó szám újra a régi magyar irodalom kutatóié: kollégái, munkatársai és volt tanítványai tisztelegtek Keserű Bálint ötvenedik születésnapján felolvasó-üléssel, s a tanulmányokat az *Acta XVIII.* kötetében publikálták.

1973-ban két *supplementuma* is megjelent a sorozatnak, ám a következő szám csak 1976-ban jött ki. A XVI. kötetet (1978) megint csak hosszabb szünet követte, s úgy tűnik, nem lesz másként a jövőben sem: a II. sz. Tanszéknek kettő, az I. számúnak egy kötete van nyomdában, de mire megjelennek, az évszám nem lehet folyamatos.

Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez

A sorozat, melynek immár tíz kötetét veheti kézbe az olvasó, a szegedi József Attila Tudományegyetem I. számú Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén készül az MTA Irodalomtudományi Intézetének támogatásával. *Herepei János*, az utolsó éveiben Szegeden élő nyugdíjas múzeumigazgató cikkei kerültek az első három kötetbe, közel kétezer oldalon. Herepei János a XVII. századi kelet-magyarországi és erdélyi kultúra egyik legkiválóbb ismerője volt. Évtizedeken át gyűjtött hatalmas, rendkívül sokoldalú adat- és tanulmányanyagát a szegedi irodalomtörténészek segítségével egy „lexikonszerűen is használható adattár” céljára válogatta s bővítette ki. Sokoldalú anyagából kiemelte a XVII. század irodalmára, iskolázására, könyvkiadására vonatkozó adatokat, szembesítette s esetenként kiegészítette az újabb szakirodalom eredményeivel, majd a szerkesztő, *Keserű Bálint* tanácsai szerint kötetekbe rendezte. Joggal mondható, hogy e kötetek páratlan művelődéstörténeti dokumentummokká váltak, s a kor kultúrájának kutatásában ma nélkülözhetetlenek.

Polgári irodalmi és kulturális törekvések a század első felében (Herepei János cikkei). Budapest—Szeged, 1965. 627 l. Szerk. *Keserű Bálint. Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 1.*

Az első kötetet gazdag *Szenci Molnár*-adatok kezdik, majd a dokumentumok s tanulmányok a század közepéig, pontosabban I. Rákóczi György haláláig (1648) terjednek. E fél évszázad polgári irodalmi és kulturális törekvéseit tíz nagyobb fejezet tárgyalja: az I–IV. *Szenci Molnár* Albert alkotó és szervezőtevékenységével a közép-pontban azt a korszakot, amelyet nyugat-európai, főleg heidelbergi kálvinista kultúrhatás jellemez; az V.–VI. a Hollandiába és Angliába induló magyar diákok első nemzedékéről, illetve ezek kapcsán a hazai puritanizmus előzményeiről szól, míg a VII.–X. fejezet az I. Rákóczi György uralkodásának idején kirajzolódó eszmei áramlatokat, közöttük leginkább a puritanizmus recepcióját vizsgálja. A kötethez a szerkesztő, *Keserű Bálint* írt a sorozatot magát is, de ez első, vaskos kiadványt is rendkívül alapos elvi megfontolásokkal támogató, a kutatót s a kevésbé bennfentes olvasót egyformán jól orientáló előszót. Itt kiemeli, hogy „az anyag értéke nem az elrendezés koncepciójában van, hanem mindenekelőtt magukban a föltárt adatokban”. Kronológiai és logikai szempontokat követve mégis eléggé homogén fejezeteket tudtak kialakítani a cikkekben, de hogy az eljárás, a szerkesztői koncepció és a tematikai beosztás egészen nyilvánvaló és poentírozott legyen, *Keserű Bálint* minden fejezet elé újabb *előszót* ír, amelyben figyelmeztet a dokumentumok értékére, s szembesíti azokat a legújabb kutatási eredményekkel. A kötethez, a tárgy jellegénél fogva terjedelmes, mintegy hatvan oldalas *névmutatót* szerkesztettek.

Apáczai és kortársai. Herepei János cikkei. Budapest—Szeged, 1966. 676 l. Szerk. *Keserű Bálint. Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 2.*

E második kötet terszerű folytatása az előzőnek. A szerkesztő már ott is jelezte: „következő kötetünkben a XVII. század derekának, a protestáns kultúra föllendülésének jelenségeivel, Apáczai és sok kortársa működésével foglalkozó cikkeket szeretnénk közreadni.” E második kötetben aztán — ugyancsak ismeretlen, vagy fölhasználatlan forrásokra támaszkodva — *Apáczai* és néhány kortársa életét és pályáját megvilágító adatok közlésére került sor. A cikkek tehát mindenfajta, a kort célzó tudományos vizsgálódás számára alapvetőek. Az anyagot ezúttal öt nagyobb fejezetbe tagolták, s minden fejezet előtt újra ott olvasható a szerkesztő értelmező, a cikkeket nagyobb összefüggésbe helyező előszava. Az öt fejezet: I. A váradi kollégium és a Rákócziak; II. A puritánus küzdelmek második hullámának résztvevői; III. Apáczai iskolái, tanárai, elődei; IV. Adatok Apáczai életéhez és működéséhez; V. Eszmetársak—ellenfelek—tanítványok. A kötetet terjedelmes *névmutató* teszi kezelhetővé.

Művelődési törekvések a század második felében. Herepei János cikkei. Budapest—Szeged, 1971. 623 l. Szerk. *Keserű Bálint. Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 3.*

Néhány esztendő szünet után jelent meg a Herepei-cikkek zárókötetete. A korábbiaktól eltérően most nem tagozódhat a különféle szellemi áramlatok szerint: „az újfajta értelmiségi szakember típusának a megjelenése indította arra szerzőt és szerkesztőt, hogy ebben a mostani kötetben a lényegében tárgyi csoportosítást válassza.” Nagy

számban szerepelnek itt a magyar könyvtörténet, a hazai és külföldi iskolázás dokumentumai. A fejezetcímek megint csak jól kifejezik a századvég szellemi törekvéseit, s az ezt bemutatni kívánó szerzői s szerkesztői szándékot: I. A hanyatló Erdély művelődési és irodalmi életéből; II. Adatok Tótfalusról és korának könyvtörténetéről; III. Iskolázás és külföldi kapcsolatok; IV. Kolozsvár polgársága és az unitárius értelmiség életéből.

A kötet anyagának olvasására a szerkesztői előszó készít fel újra. *Keserű Bálint* ugyanitt hangsúlyozza, hogy „XVII. századi művelődésünk, szellemi mozgalmaink közreadását nem tekintjük befejezettnek ezzel a kötettel”. Az időközben elhunyt Herepei János hagyatékának további földolgozásán és közlésén túl másfajta dokumentum-csoportokra is gondol. Ezt nyilvánvalóan jelzik az *Adattár* következő kötetei.

Szenci Molnár Albert és a magyar késő-renaisszánsz. Szeged, 1979. 331 l. A kötetet összeállította *Csanda Sándor* és *Keserű Bálint*. *Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez*. 4.

Évtizednyi idő után jelent meg az *Adattár* negyedik kötete, az *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum supplementum*aként. A tudós, tanár, teológus, diplomata és költő Molnár Albert személye és munkássága a kortárs hazai és európai művelődési és irodalmi élet csaknem egész komplexumát érinti, ezért az 1974-ben Sárospatakon, majd a szülővárosban, Szencen megtartott tudományos konferenciák anyagának egy kötetbe rendezése feltétlenül indokolt és hasznos. A két ülészakon a korszak legjobb francia, szlovák és természetesen magyar szakértői emlékeztek Molnár Albertre. A kötet az előadások teljes szövegét közli az előadók által használt nyelven: a huszonöt nagyobb tanulmányból a túlnyomóan magyar nyelvűek mellett kettőt franciául (*Henri Meylan* és *André Stegmann*), kettőt szlovákul (*Boris Bálent* és *Rudo Brtán*), egyet pedig németül (*W. H. Neuser*). A szerzők között van nyelvész, gazdaság- és társadalomtörténész, teológus, és irodalmár – méltó szerzőgárda Molnár Albert sokoldalú munkásságának és hatásának felméréséhez.

A kötetnek van *Kisebb közlemények* rovata is, ahol nyolc szerző rendkívül fontos, a kutatást mindenképpen serkentő részeredményt közöl. A kiadványt *hely- és névmutató* teszi teljessé.

Literátor-politikusok levelei Jenei Ferenc gyűjtéséből (1566–1623). Sajtó alá rendezte *Jankovics József*. Budapest–Szeged, 1981. 334 l. *Adattár XVI.–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* 5.

A kötet, melynek sorozatcíme is megváltozott, újabb igényeket és törekvéseket jelez. A levelezés olyan dokumentumcsoport, melynek ismerete nemcsak hasznos, de a kutatók számára egyenesen nélkülözhetetlen. Jenei Ferenc gyűjtése azokra a szerzőkre figyelt, akik literátorok is voltak, tehát régi magyar irodalmunk számon tartja őket. Egyébként, Jankovics József előszavát idézve, „a kötet anyaga még az átvizsgált állagok alapján is szaporítható lenne, azonban azt sem tudjuk, hogy Jenei Ferencet valamilyen válogatási szempont vezérelte, vagy a hirtelen halál akadályozta-e meg a kiegészítésben”. A sajtó alá rendező ugyanis a levelek mindegyikét újra összeolvasta az Országos Levéltárban található eredetivel, de a gyűjtő nagyobbrészt nehezen rekonstruálható elveit tiszteletben tartva azokat csak a Lépes Bálint-levelezés esetében, akkor is csak a

teljesség kedvéért egészítette ki. A kötet összesen 184 betűhív magyar nyelvű levelet tartalmaz nyolc szerzőtől, hét nagyobb egységbe tagolva: *Illésházy István, Szokoli Miklós és Telegdi Kata, Kátai Mihály, Czobor Mihály, Napragyi Demeter, Homonnai Drugeth Bálint, Lépes Bálint* a levélírók. A kiadvány használatát *hely- és névmutató*, valamint *időrendi jegyzék* könnyíti meg.

Az *Adattár* 5. kötetének sorozatcíme immár *három évszázadot* fog át. Ez jelzi, hogy azok a forráscsoportok, melyeket a szerkesztők kiadásra készítenek elő, meglehetősen kibővültek. Ez a szélesedés azonban egy szükségszerű, de feltétlenül alaposan átgondolt elképzelés következménye. Korábban már többször – pl. épp az *Actá*ban – is jelzett kutatási programok mellé sikerült lelkes, nagyjából igen fiatal kutatókat felsorakoztatni, akik egy-egy dokumentum-csoport szöveggondozását és sajtó alá rendezését végzik.

Peregrinuslevelek 1711–1750. Külföldön tanuló diákok levelei Teleki Sándornak. Szeged, 1980. 473 l. Szerkesztette *Hoffmann Gizella*. Készült *Jankovics József* irányításával. *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* 6.

A kiadvány nevezetes közös vállalkozás terméke: egy egyetemi szeminárium csoportból négy éven át komolyan együtt dolgozó diákmunkaközösség vált ki. A diákok *Jankovics József* kezdeményezésére és irányításával rendkívül becses kulturális értéket, egy egész kötetnyi *peregrinuslevelet* rendeztek sajtó alá. A levelek külön jelentősége az, hogy egységes korpuszt alkotnak: mintegy kétszáz levél íródik a „méltóságos Groff Úrnak”, a patrónus *Teleki Sándornak*.

A XIII. részben, a diáklevelek kiegészítéseként, magyar és külföldi professzorok levelei olvashatók. A *szó- és kifejezésjegyzék*, a *helynévmutató*, *személynévmutató* valamint az *időrendi jegyzék* mellett másfajta *dokumentumot* is találunk még: a kötet tartalmazza dr. Nagy Géza *Külföldön bújdosó erdélyi diákok levelezése* című kiadványából a Teleki Pálhoz írott leveleket. E huszonkét levél időköre: 1695–1699.

A kötethez *Hoffmann Gizella* írt a társadalomtörténeti háttér vizsgálatától a levelek stíluselmzéséig ívelő *utószót*.

Giovanni Argenti jelentései magyar ügyekről 1603–1623. Gyűjtötte és sajtó alá rendezte Veress Endre. Szeged, 1983. 237 l. *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* 7.

Az *Adattár* sorozatban ezúttal először szerepel jezsuita anyag: Argenti atya 1602-ben érkezett kolozsvári szolgálata. Innen, majd később Krakkóból, Grazból, Bécsből és Prágából küldött levelei jórészt jelentésnek készültek. *Veress Endre* már századunk első harmadában összegyűjtötte az Argenti-iratokat és levelezést, s többször, legalább háromszor kísérletet is tett a gyűjtés megjelentetésére. A nyomda mindenesetre már a tördelt utolsó korrektúra-levonatot is elkészítette, ám a kiadás nem valósult meg. E rendkívül fontos unikumot azután a szegedi I. sz. Magyar Irodalomtörténeti Tanszék megvásárolta, s az *Adattár* 7. kötetében az utóbbi idők kutatási eredményeinek tudatos mellőzésével az utolsó tördelt levonat fényképes másolataként közreadta. A bevezető, a levelek s a jelentések sajtó alá rendezése, a függelék és a mutatók *Veress Endre* munkája, s e munka nagy jelentőségéről *Benda Kálmán* utószava tudósít. A kötethez német nyelvű összefoglaló is készült.

Az Adattár három további kötete szintén később jelent meg, illetve fog megjelenni, mint a *sorozatban egy újabb sorozatot* elindító, 1983-ban már olvasható kiadvány, a 11-es kötet. Ezt a párhuzamosan folyó gyűjtő- és sajtó alá rendező munkán kívül az magyarázza, hogy míg a sorozat első tíz kötete vegyes forrásanyagot publikál, addig a 11. számtól egy rendkívül zárt, tematikájában és módszerében egységes sorozat indul (illetve indult) útjára.

A 8–10. kötetek közül egy éppen megjelent már, míg kettő szerkesztése igen előrehaladott stádiumban van.

Ecsedi Báthory István meditációi. Sajtó alá rendezte: *Erdei Klára és Keveházi Katalin.* Szeged, 1984. 312 l. *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 8.*

Pillanatnyilag nem vagyunk abban a helyzetben, hogy a kötetről már összefoglalást adhassunk, hiszen terjesztése ezideig még nem indult meg. Elegendő utalnunk azonban ecsedi Báthory István irodalmilag is értékelhető munkásságának a különféle szakfolyóiratokban immár évtizedek óta visszatérő elemzési-, összefoglalási kísérleteire, s arra a szintén évtizedes igényre, hogy e meditációkat a lehetőség szerint összerendezve kézbe adhassuk. E nyolcadik kötet feltétlenül nagy nyeresége a hazai művelődés- és irodalomtörténetnek.

Orvoslókönyvek Radvánszky Béla gyűjtéséből. Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 9. Előkészületben. A kötet Radvánszky gyűjtésére támaszkodik, aki a század elején kéziratos orvosi (vagy inkább orvosló) könyveket gyűjtött össze egy tervezett kötet számára.

Szövegek, glosszák, adatok a magyar reneszánsz és barokk idejéből. Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 10. Előkészületben.

A magyar könyvkultúra múltjából. Iványi Béla cikkei és anyaggyűjtése. Sajtó alá rendezte: *Herner János–Monok István.* Szeged, 1983. 648 l. *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 11.*

A kötet az újabb sorozat első darabja: a hazai könyvkultúra fölmérését célozva könyvjegyzékek és könyves adatok közlésére vállalkoztak ezúttal az *Adattár* gondozói. A munka előzményeként a *Könyvtártörténeti Füzetek* két száma már megjelent, s hasznos segédletként használható: *Magángyűjtemények Magyarországon 1551–1721.* Szeged, 1981. és *Magángyűjtemények Magyarországon 1555–1721.* Szeged, 1982. Az *Adattár* kötetei a kör könyvkultúrájához kapcsolódó adatokat és dokumentumokat gyűjtenek majd össze, a szerkesztő szavaival: „a továbbiakban sem törekszünk mindenáron a könyvlisták elkülönítésére egyéb könyvtörténeti adatoktól, csupán azt szeretnénk, hogy domináljanak e kötetekben az olyan dokumentumok vagy adatok, amelyek régi könyvek olvasottságát vagy 'bírását' tanúsítják a XVI–XVIII. századi Magyarországon”.

A jelen kötet Iványi Béla 1904-től 1959-ig gyűjtött anyagát tartalmazza. Az 1937-ben megjelent *Könyvek, könyvtárak, könyvnyomdák Magyarországon* című adatgyűjtemény vezeti be a kötetet. Ezt a kiadványt, mely 1600-ig terjedő dokumentumokat tartalmaz, az *Adattár* fotomásolatban közli. A közlemény későbbi, második

része 1663-ig tartalmaz adatokat. A további fejezetek: Tanulmányok, adatközlések, Kisebbségi közlemények és végül a Függelék, ahová olyan könyvlisták kerültek, amelyekre Iványi figyelt fel, de a szöveget már a sajtó alá rendezők, Herner János és Monok István hozzák nyilvánosságra. A kötetet a szükséges mutatók, valamint angol és német nyelvű összefoglalók egészítik ki.

A hazai *könyvkultúra* és *olvasottság* fölmérését célzó munka további állomásai már jórészt kidolgozottak: rövidesen újabb kötettel gyarapszik az *Adattár*, mely a *Dernschwam-könyvtár* jegyzékét tartalmazza, majd következnek a *magyarországi magánkönyvtárak* kötetei, az anyag nagyságánál fogva területi (észak-magyarországi, nyugat-magyarországi, erdélyi stb.) differenciálásban.

A sorozatszerkesztők a *peregrinációs* dokumentumgyűjtemény összegyűjtéséről és közléséről sem mondanak le, az ilyen irányú forrásanyag az *Adattár* újabb homogén, zárt tematikájú köteteit rajzolja körül.

Az *Adattár* eddigi kötetei az MTA Irodalomtudományi Intézetének támogatásával és a József Attila Tudományegyetem nagyvonalú segítségével jelenhettek meg. A sorozat 1983-tól közvetlen támogatást kap a „Kulturális és történelmi hagyományaink föltárása, nyilvántartása és kiadása” címen megindult országos kutatás keretében. A tervezett programok, illetve a szerkesztők, a szöveggondozók, a technikai segítők eddigi munkája, valamint a további támogatást biztosító országos kutatási program nyomán bizvást mondhatjuk: az *Adattár* sorozatnak a következő évtizedekben megjelenő újabb kötetei továbbra is fontos bázisát képezhetik a művelődés- és irodalomtörténeti kutatásoknak.

Ötvös Péter

Hungarian Ethnic Heritage Study of Pittsburgh, Pennsylvania

Study Director: Dr. Paul Bódy, Pittsburgh, Pennsylvania, 1981. 10 kits (füzet).

A Bódy Pál irányításával, Ruth Biro, Boros-Kazai András, Boros-Kazai Mária, Jonathan Flint és magának Bódynek a szerzői közreműködésével készített tíz füzet célja nem az, hogy azok átfogó monográfiát alkossanak, hanem az, hogy tájékozási pontokat, kiindulásul szolgáló alapinformációkat, tematikus feldolgozásokat, bibliográfiákat és dokumentációt nyújtsanak a pittsburgh-i magyarság története, kultúrája, nyelve, intézményei iránt érdeklődő szakembereknek, tanároknak, diákoknak és olvasóknak. A szerkesztésnek szándéka volt, hogy az egyes, különböző szempontú füzetek időnként tematikailag kisebb-nagyobb mértékben átfedjék egymást, hiszen lehetővé akarta tenni, hogy a pusztán speciális érdeklődés is megtalálja a maga információit egy-egy részkiadványban. A szerzők gyűjtőmunkájuk során 13 könyvtár, 25 egyházi gyűjtemény, 24 szervezeti archívum történeti forrásait dolgozták fel s értékelték. Minden kötetet külön forrásgyűjtemény és bibliográfia egészít ki.

A füzetek sorrendben a következők.

1. *Ruth Biro*: Children's Hungarian Heritage — A gyermekek magyar öröksége (Magyarország alapításának legendája, a magyar nyelv, a magyar nevek, játékok, táncok, ünnepi szokások, a magyar konyha, kézimunka, a magyarság szimbólumai).